

Wie ik ben, is een verhaal

THEODOOR MEEDENDORP

Om onze leer- en vormingsdoelen te bereiken, laten we leerlingen in 4-havo en 4-wo hun eigen levensverhaal schrijven onder de titel 'Wie ik ben, is een verhaal'. Het gaat er hierbij niet om dat leerlingen allerlei persoonlijke dagboekachtige fragmenten aan het papier toevertrouwen, al krijg je als docent soms bijzondere dingen te lezen. Het is de bedoeling dat de leerling lessen en opdrachten verwerkt die aanzetten tot reflectie op het eigen levensverhaal en de eigen tot dan toe gevormde levensbeschouwing. Het 'verhaal' dat de leerlingen inleveren, bestaat uit acht of negen opdrachten, die verbonden zijn aan acht themalessen. De rode draad is het eigen levensverhaal en de eigen levensbeschouwing. In dit artikel licht ik het hoe, wat en waarom van deze opdracht toe.

Een vwo-4-leerling schrijft in de slotparagraaf van het werkstuk over het eigen levensverhaal: "Geloof, opvoeding en afkomst spelen een grotere rol dan ik had gedacht. Ik had ook niet verwacht dat de meningen zo zouden verschillen. Ik ben het van vorige klassen en al helemaal van mijn basisschool gewend dat eigenlijk iedereen op één lijn zit. Door de grote culturele verschillen in mijn klas kom je toch achter verschillende visies, die ook weer invloed hebben op je eigen visie."

Van zo'n conclusie word ik als docent levensbeschouwing erg blij! De leerling heeft iets ontdekt, waarvan hij zich nog niet bewust was: de grote rol van opvoeding, afkomst en geloof. Daarnaast is zijn blik verbreed, heeft hij kennisgemaakt met verschillende visies op het leven. Die kennis heeft hij ook nog eens niet alleen opgedaan via de docent, maar nog veel meer door de interactie met zijn klasgenoten. Uiteindelijk hebben die ontdekking en de nieuw opgedane kennis zijn eigen visie beïnvloed. Missie geslaagd voor deze leerling, zou je zeggen.

Visie op het vak

De reflectie op deze leerling sluit naadloos aan op de visie die wij op het St. Nicolaaslyceum in Amsterdam, een school met leerlingen uit alle stadsdelen van de stad, hebben ontwikkeld op het vak levensbeschouwing. In ons vakleer-

plan hebben we onze visie en het overkoepelende doel van het vak als volgt verwoord: “Het gaat bij het vak Levensbeschouwelijke vorming om het doel dat leerlingen hun eigen persoonlijke levensbeschouwelijke identiteit ontwikkelen. De leerlingen komen niet levensbeschouwelijk blanco op school, maar verlaten school ook niet onveranderd. Door de interactie tussen docent en leerling, leerlingen onderling, leerling en lesstof en leerling en levensbeschouwelijke praktijken, inclusief de reflectie daarop, vindt de levensbeschouwelijke vorming plaats. Daarnaast is de school een unieke oefenplek om respectvol om te gaan met verschillende meningen, je nieuwsgierig te verdiepen in andermans mening en achtergrond, zonder daarbij je eigenheid te verliezen.” Deze leer- en vormingsdoelen bereiken we uiteindelijk met de opdracht ‘Wie ik ben, is een verhaal’.

“Door de interactie tussen docent en leerling, leerlingen onderling, leerling en lesstof en leerling en levensbeschouwelijke praktijken, inclusief de reflectie daarop, vindt de levensbeschouwelijke vorming plaats.”

Acht lessen, acht opdrachten

De eerste van de acht opdrachten voor ‘Wie ik ben, is een verhaal’ is het schrijven van een lopend verhaaltje over de eigen naam of namen van de leerling. Daarin kan de leerling verschillende vragen verwerken, zoals welke betekenissen er aan de naam of namen verbonden zijn, naar wie ze al of niet vernoemd zijn, welke verhalen erachter schuil gaan, waarom ze de naam of namen hebben gekregen, wat de leerling zelf daarvan vindt enzovoorts.

De tweede opdracht is opnieuw een schrijfpdracht, dit keer over een bijzonder verhaal dat indruk heeft gemaakt. Dit verhaal kan een boek of een film zijn, maar kan ook een al of niet waar gebeurd familie verhaal zijn. Gevraagd wordt naar de betekenis van het verhaal voor de leerling. Waarom heeft het indruk gemaakt? Waarom is het blijven hangen? Wat is volgens de leerling ‘de moraal van het verhaal’? En op wat voor manier heeft het verhaal de leerling beïnvloed?

Voor de derde opdracht hoeft de leerling even niet te schrijven, maar gaat hij met beelden aan de slag. Naar aanleiding van een les over ‘geluk’ - een aantal visies van diverse filosofen op geluk - en het onderscheid tussen het plezierige leven (leuke dingen doen), het goede leven (je kwaliteiten en talenten inzetten) en het betekenisvolle leven (jezelf in dienst stellen van iets dat groter is dan jijzelf), wordt gevraagd een collage te maken, met als thema ‘geluk’. Uit de collage moet blijken wat de visie van de leerling op geluk is. De leerling kan aansluiten bij de behandelde filosofen en daarop commentaar geven. Een mooi motto of een krachtige slogan mag natuurlijk niet ontbreken.

Naar aanleiding van de vierde les over helden en voorbeeldfiguren wordt er opnieuw geschreven, deze keer in briefvorm. De leerling schrijft een brief aan zijn voorbeeldfiguur. Dat kan een levende persoon zijn of een niet meer levende persoon. Ook mag de leerling een beroemde sporter of artiest kiezen, maar het kan net zo goed een nabij familielid zijn. Als de brief aan vader, moeder, opa, oma, broer of zus gericht is, dan moedigen we de leerling altijd aan de brief daadwerkelijk door desbetreffend voorbeeldfiguur te laten lezen. In deze brief verwoordt de leerling waarom deze persoon hem of haar inspireert en op wat voor momenten hij of zij een voorbeeld voor de leerling is.

Hoewel in alle opdrachten levensvragen aan bod komen, gaat opdracht zeven daar expliciet over. De leerling schrijft een opstel over een zelfgekozen levensvraag die hem op dat moment het meeste bezighoudt.

In de vijfde opdracht gaan de leerlingen opnieuw beeldend aan de slag. Gevraagd wordt om een eigen symbool te ontwerpen, dat de eigen levensbeschouwing symboliseert. Het moet een zelf ontworpen symbool zijn, maar er mogen bestaande (religieuze) symbolen in verwerkt worden; in de lessen zijn enkele bestaande symbolen besproken. Door middel van een korte uitleg kan de leerling de betekenis van het eigen symbool nog duidelijker maken.

In de zesde opdracht wordt de leerling gevraagd in gesprek te gaan met zijn ouders en/of opvoeders over de eigen opvoeding. De leerling mag zelf vragen bedenken die hij aan zijn opvoeders wil stellen. Dat kan gaan over wat ze hebben willen meegeven, of ze tevreden zijn over de opvoeding, waar ze trots op zijn, of ze op dit moment anders zouden opvoeden, wat het verschil is met de eigen opvoeding, of er ook een soort van geloof meegespeeld heeft in de opvoeding, enzovoorts. Leerlingen vinden het spannend om dit gesprek aan te gaan, maar vaak worden het mooie gesprekken. Mocht een leerling overhoop liggen met één of beide ouders, dan wordt gezocht naar alternatieve opvoeders aan wie ze de vragen kunnen stellen.

Hoewel in alle opdrachten levensvragen aan bod komen, gaat opdracht zeven daar expliciet over. De leerling schrijft een opstel over een zelfgekozen levensvraag die hem op dat moment het meeste bezighoudt. In dit opstel moeten ook hun mogelijke antwoorden aan bod komen en moeten ze iets vertellen over wie of wat een rol speelt bij het vinden van die antwoorden. Deze opdracht geeft de leerling echt de kans om nu eens wat uitgebreider stil te staan bij een vraag die echt actueel of persoonlijk voor hem of haar is. Dat is eens wat anders dan verplicht na te moeten denken over vragen die in de eigen levensfase van dat moment niet spelen.

In de achtste opdracht wordt de blik gericht naar de toekomst. Opnieuw schrijven ze een brief, maar dit keer aan je toekomstige zelf (tien jaar later). In de brief moet duidelijk worden hoe het leven er op dit moment uit ziet en hoe je denkt dat je leven er over tien jaar uitziet.

Alle acht opdrachten stimuleren de leerling met zichzelf en zijn omgeving in gesprek te gaan en daarop te reageren en te reflecteren.

Levensverhalen uitwisselen

Voor vwo-leerlingen is er vervolgens een extra opdracht. Hun wordt gevraagd een afsluitende negende paragraaf te schrijven met een reflectie over wat de rode draad is in alle acht opdrachten. Denk aan vragen als: zijn er verbindende elementen die telkens terugkomen? Wat is je opgevallen? Wat had je wel en niet verwacht? Op welke punten zal je levensbeschouwing in de toekomst hetzelfde blijven of veranderen?

Ten slotte gebruiken we de les waarin de werkstukken ingeleverd worden om de leerlingen op een creatieve manier enkele delen uit hun levensverhaal te laten uitwisselen. In bijvoorbeeld een *speed date setting* kun je leerlingen telkens een ander onderdeel laten uitwisselen. Wij maken in verband met de veiligheid voorafgaand heldere afspraken dat de leerlingen mogen delen wat ze willen delen met anderen.

Verleden, heden en toekomst

Alle acht opdrachten en bijbehorende opdrachten stimuleren de leerling met zichzelf en zijn omgeving in gesprek te gaan en daarop te reageren en te reflecteren. We maken bewust veel gebruik van onderdelen uit het leven en de leefwereld van de leerlingen, omdat hun nabije omgeving (gezin, vrienden, familie) voor hen op dit moment hun belangrijkste zingevingskader is.

Dit moet uiteindelijk leiden tot antwoorden op de belangrijkste vragen die in de ogen van ons als sectie alles met levensbeschouwelijke vorming te maken hebben: waar kom ik vandaan (verleden: opdracht 1,2,4,6)? Waar sta ik op dit moment en waar sta of ga ik voor (heden: opdracht 3,5,7)? Waar ga ik naartoe (toekomst: opdracht 8)? Waarbij overigens geldt dat de opdrachten die bij 'verleden' horen natuurlijk alles te maken hebben met 'heden' en 'toekomst'. In de uitwerking van de acht opdrachten krijgt de leerling bovendien de kans op verschillende manieren (met woorden én beelden) het eigen verhaal weer te geven. Hierin zijn natuurlijk tal van nieuwe opdrachten te bedenken, waarbij hetzelfde wordt bereikt of mogelijk nog meer wordt bereikt.

Slotbeschouwingen

Het is een klus, maar vooral een voorrecht om als docent de verhalen van leerlingen te mogen lezen. En belangrijk om dit ook zorgvuldig te doen. “Meneer, u bent toch wel de enige die dit leest?” klinkt er bij het inleveren van de werkstukken, waarna er toch wel nieuwsgierig bij elkaar geïnformeerd wordt naar de inhoud van bepaalde onderdelen van het gemaakte werkstuk.

We maken bewust veel gebruik van onderdelen uit het leven en de leefwereld van de leerlingen, omdat hun nabije omgeving (gezin, vrienden, familie) voor hen op dit moment hun belangrijkste zingevingskader is.

Hoewel er veel overeenkomsten zijn tussen wat leerlingen mooi en belangrijk vinden, wat ze meegekregen hebben, en hoe ze naar de toekomst kijken, bevatten de meeste werkstukken wel één of meerdere onderdelen die juist erg kenmerkend zijn voor die leerlingen die het geschreven hebben. Bij de opdracht wordt verder ook goed zichtbaar dat het behoorlijk uitmaakt hoeveel een leerling al in zijn leven heeft meegemaakt en/of op wat voor manieren hij zijn horizon heeft verbreed. Ook bezit de ene leerling meer reflecterend vermogen dan de andere.

Daarom vinden wij als docenten levensbeschouwing het belangrijk het eindproduct niet alleen af te laten hangen van de toevallige bagage die de leerling heeft. Aan ons dan ook de spannende taak lessen te geven die de leerling uitdagen zijn horizon te verbreden en die aanzetten tot reflectie. Helemaal mooi als je daar vervolgens ook iets van terugziet in de verhalen van de leerlingen.